

BJØRNENS UTBREDELSE I NORGE, HAR IKKE BINNENE LEST ROVVILTMELDINGEN?

Det finnes en god del dokumentasjon på at bjørnen har vanskeligheter med å bre seg inn i Norge, men lite forklaringer på hvorfor, og hva som kan gjøres. Her skal jeg prøve å ta for meg det viktigste man vet om dette.

Innledning

Den nye målsettingen er 13 ynglinger i Norge, men dette målet virker uoppnåelig, da antall ynglinger har stoppet opp på rundt 6 ynglinger i året. Til og med i Finnmark synker antallet, noe for eksempel færre og færre prøver fra hårfeller viser. Videre er det en målsetting å prøve og få en mest mulig 50 – 50 fordeling mellom binner og hannbjørner. Dette er i seg selv krevende da Norge tilhører randsoner til de store kjerne-/binneområdene i Sverige. Denne 50 – 50 fordelingen er naturlig i midten av et kjerneområde, men mot utkanten er det et betydelig overskudd av hannbjørner, og spesielt unge. Dette har ført til at forvaltningsmyndighetene har et ønske om en større utskyting av unge hannbjørner. Selv om det er et stort overskudd med unge hannbjørner i Norge, finnes det noen få store, "genetisk verdifulle" hanner og binner her som det er svært viktig at man ikke fjerner hvis man skal ha noen sjanse til å nå målsettingen. Nå har man også begynt med uttak fra helikopter.

Problemet er at det er ytterst få bjørneeksperter i Skandinavia som er i nærheten av å kunne skille på kjønn, se forskjell på ei enslig binne og en enslig hannbjørn, særlig fra helikopter. Mye går på skjønn. Her som blant mennesker, er hannbjørner mer grovbygde enn binner. For eksempel er kappemuskelen (nakkekulen, m. trapezius) mer utviklet, ganglaget er mer tungt og bredbeint, og kjakepartiet er kraftigere for å nevne noen få forskjeller.

Kjønns- og – alderssammensetning i randsonene (Norge), presaturation dispersal.

Store, reproduktive binner har en velutviklet strategi for å unngå fremtidig infanticid (SSI) (det at hannbjørner dreper ungene hennes for å få henne i brunst igjen, slik at han får spredt genene sine mest mulig.)

Denne strategien går på å være mest mulig promiskuøs, parre seg med flest mulig hannbjørner for å dekke over farskapet. Hensikten er at hun vet at hvis en hannbjørn tror at avkommet er hans eget, lar han ungene være i fred.

Samtidig velger hun den mest heterozygote, største og geografisk nærmeste hannen. Med heterozygot mener jeg her at hun faktisk velger ut den hannbjørnen som har mest mulig annerledes arvemateriale enn seg selv. På denne måten unngår hun innavl. At den i tillegg er dominant og størst, gjør at områdene nærmest sentrum av kjerneområdene er mest stabile, mens det er omvendt i randsonene (Norge). Her svirrer det rundt med unge, håpefulle hannbjørner og få, unge og kritiske binner. Ynglinger her innebærer at det må mange unge hannbjørner til for å veie opp for de store, dominante hannbjørnene som det finnes flest av i kjerneområdets sentrum. Det betyr at promiskuøsiteten er størst i randsonene for å hindre SSI på ungene. Samtidig forteller det oss at pr. dags dato er vi avhengig av å ta vare på mange hannbjørner i Norge for å få til ynglinger her.

Forskning viser også at det har vært en viss forskjell i utbredelsen av binner i stabile eller synkende bestander, slik som for eksempel de amerikanske, i motsetning til her i Skandinavia med økende bestander. I USA er binnene sterkt filopatriiske (hjemmekjære, dvs. danner hjemmeområde så nært mora som mulig). Så en kan si at i stabile eller synkende bestander er det stort sett unge hannbjørner som utvandrer.

I Skandinavia derimot har det skjedd noe interessant som kan ha sitt opphav i noe som kalles "presaturation dispersal". Her har vi hatt en sterk økning av bestanden de siste åra, og det har vist seg at etter hvert som stammen har blitt større og større, har binneområdene blitt mettet. Sammenligner vi det med en svamp, ser vi at til å begynne med, mens vannet trekkes opp i svampen, suges stort sett alt opp. I det øyeblikk at det ikke er mer plass i svampen, begynner overskuddet av vannet å renne ut av svampen. Svampen er m.a.o. mettet (saturated).

På samme måte skjer det, i kjerneområdene, at når metningspunktet nærmer seg, vil det også oppstå et overskudd av binner som begynner å oppføre seg på tilsvarende måte som de unge hannbjørnene og utvandrer (disperse). Denne kraftige økningen og metningen har vært situasjonen i den Skandinaviske bestanden de siste åra.

Bjørneprosjektets vurderinger som ble presentert før rovviltforliket, da bestandsmålet var 15 ynglinger (nå 13), var at det den gang med en tilvekst på 16 og 14%, ville ta henholdsvis 7 og 8 år før måloppnåelse på 15 ynglinger ble nådd. Nå ser det ut til at økningen også har stoppet opp, og at bestanden faktisk begynner å gå tilbake. Da vil situasjonen være enda mer alvorlig fordi vi ikke lenger får tilgang til noe overskudd fra Sverige. Resultatet vil være færre antall norske ynglinger, og rovviltforliket kan umulig oppnås selv om en kjører binner på første klasse inn i Norge fra Sverige. Så det burde være mulig for enhver å se nå at forutsetningene som rovviltforliket bygde på, nemlig en jevn økning av bjørnebestanden, ikke lenger gjelder. Dermed burde politikerne også ta ansvar og legge fram et nytt forlik for bjørn. Hvorfor har ikke den påviste økningen i bestanden de senere årene, med påfølgende "presaturation dispersal" ført til at det har "tytt ut" et overskudd av reproduktive binner til Norge i form av økning av antall ynglinger?

Jakt

Svært viktig er selvfølgelig et høyt jakttrykk i Norge (pluss jakta i Sverige). Jeg skal ikke her gå inn på detaljer rundt denne økte jakta. Det er diskutert grundig andre steder. Bare ta det eksemplet at det ble vedtatt i fjor (2011) å ta ut 27 bjørn. Den gang klarte de 2. I år har man gått til det etiske lavmål å vedta vårsnøjakt, og til nå er 3 bjørner ekspedert til det hinsidige.

Kjære politiker, har det ikke slått deg at dette "dårlige" resultatet faktisk viser at det omtrent ikke er bjørn igjen i Norge. Vil du ha det nedskrevet i historiebøkene for alltid, at det var du som la grunnlaget for den endelige utryddelsen av rovdyra i Norge. Prøv å fortell barnebarna dine dette når den tid kommer.

Forskning viser at denne kraftige jakta har indirekte effekter også. Bjørnen vil her begynne å lære og tilpasse seg jakta. Det oppstår en del adferdsforandringer hos bjørnene pga jakt. De gjemmer seg grundigere i vegetasjonen og trykker lengre. Når jakten starter reagerer bjørnene med å bli 21% mer nattaktive. Dette gjelder stort sett hanner. På høsten antar en at binner med unger har særlig stort behov for næring før higang, og at disse tar en større kalkulert risiko pga dette.

Jakten fører også til en økning i ungedødlighet på opp til 40-50 %. Bl.a. skjer dette ved at store dominante hanner blir skutt, noe som fører til et fornyet trykk av andre, yngre hanner, som i sin tur dreper ungene slik at denne nye hannen lettere kan spre sine egne gener (øket infanticid).

Jakten er dessuten additiv, dvs. den kommer i tillegg til den andre dødeligheten. Et viktig spørsmål er om det er mulig gjennom selektiv jakt å spare store binner med stor reproduktiv suksess??? Fremste forutsetning for dette er selvfølgelig at bjørnebestanden øker, noe som sagt ikke skjer, heller tvert imot.

Andre forstyrrelser

Det er nylig gjennomført eksperiment i Orsa, Finnmark, hvor personale har gått opp til 50 m fra sendermerkede bjørner mens de pratet normalt. GPS- signalene har tydelig fortalt hvordan bjørnene i alle tilfellene har trykket eller rømt unna før menneskene har registrert dette. Et av resultatene forteller at bjørnene endret sin adferd og ble nattaktive i opp til 6 døgn etterpå.

Bjørner velger stort sett hi-lokaliteter 1-2 km fra menneskelig aktivitet (veier, bosetting, industriell aktivitet), og de ser ut til å tolerere de fleste typer aktivitet som skjer mer enn 1 km fra hiet. Aktivitet nærmere enn 1 km, og spesielt nærmere enn 200 m gir variable responser. I en elvedal, slik som i Vassfaret, finnes en stor del av hi-lokalitetene ved tregrensa i utilgjengelige fjellsider, ofte pga. skogsarbeid nede i dalbunnen.

Det er skrevet før her på disse sidene om hioppholdet, til bjørn og særlig omkostningene for binner med unger hvis de blir skremt ut av hiet. Ved siden av at unger dør, er også energiomkostningene store, særlig for binna.

Så hvis vi skal ha ynglinger i det hele tatt her i landet, må en ta hensyn til hiområder når en planlegger menneskelig aktivitet. Lite lurt å legge et alpinanlegg i Ljørdalens fjellsider for eksempel, noe som faktisk er gjort i og med Fulufjellets alpinanlegg (på norsk side). Skal en absolutt drive med skogsdrift i gode hiområder, burde en i det minste drevet med dette i oktober/november slik at bjørnen hadde sjanse til å velge et annet mer fredelig hi.

Fremover, hva bør gjøres?

For det første bør det komme en ny rovviltmelding som tar hensyn til at den Skandinaviske bjørnebestanden ikke avgir noe binneoverskudd til Norge lenger.

Så er det naivt å tro at en får gjennomført en selektiv jakt på unge hannbjørner. Da måtte vi ha hatt forvaltningsmerking av bjørn, slik at en visste på forhånd hva en skøyt. Nei takk! Myndighetene kunne jo prøve seg.

Så må jo selvfølgelig vårsnøjakt opphøre. Den forstyrrer jo også enkelte individer som kommer seinere ut av hiet.

Dernest bør en unngå menneskelig aktivitet i kjente hiområder, og legge for eksempel skogsdrift til tider og steder som gjør at en bjørn i ro og mak kan velge et trygt sted for hiet sitt.

Til slutt, og det er det viktigste, så må nå politikerne innse at hvis vi skal få til flere bjørneynglinger når alt ser ut til å gå i gal retning med bjørnebestanden, så MÅ sauen helt bort i yngleområder. Her skal det ikke være lov å drive med sau.

Og hvis ikke dette gjennomføres kan vi innen få år si adjø til bjørn i Norge. Skal vi sitte stille og se på det???

Skrevet av Thorolf Lie

vedlegg

<http://www.dirnat.no/multimedia/47576/Bjornens-status-og-okologi-i-Skandinavia.pdf&contentdisposition=attachment>

<http://www.bearproject.info/uploads/publications/E%2026%20Hvor%20sarbare%20er%20bjorner%20for%20forstyrrelse%20i%20hiperioden..pdf>

The magnitude and selectivity of natural and multiple anthropogenic mortality causes in hunted brown bears *Journal of Animal Ecology* 2009, 78 , 656–665

Estimating population size and trends of the Swedish brown bear *Ursus arctos* population Kindberg et al, *Wildl. Biol.* 17: 114-123 (2011)
Geographic expansion of an increasing brown bear population] evidence for presaturation dispersal Swenson JE, et al *Journal of Animal Ecology* 0887\ 56\ 708_715

